

Wat zijn dyslexie hulpmiddelen? Waar moet ik op letten?

door onze psychologe Marrith Hoenderken, September 2016, Lexima (laatste update mei 2018)

Hulpmiddelen bij dyslexie zijn niet meer weg te denken uit het onderwijs, duizenden leerlingen hebben er al profijt van. In dit artikel komen de belangrijkste aspecten naar voren om een goede keuze te maken voor dyslexiesoftware, passend bij de behoeften van de leerling en de onderwijssituatie.

Waarom kiezen voor compenserende dyslexiesoftware?

Dyslexiesoftware wordt ingezet met als primair doel om belemmeringen bij lezen, schrijven en studeren te compenseren en daarmee leerlingen uit te dagen op hun eigen cognitieve niveau. Uit diverse onderzoeken blijkt echter dat het inzetten van compenserende dyslexiesoftware niet alleen een positief effect heeft op de lees- en schrijfprestaties, ook zijn er duidelijke positieve effecten op het sociaal emotioneel functioneren. De inzet van compenserende dyslexiesoftware heeft een gunstige invloed op de zelfredzaamheid, motivatie, aandacht en concentratie. Allemaal factoren die een grote impact hebben op de prestaties en het zelfbeeld.

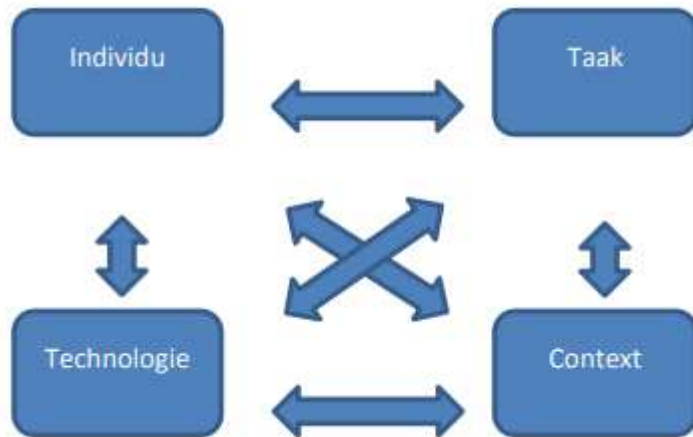
Remediëren en/of compenseren?

Op de basisschool en tijdens de behandeling wordt getracht de achterstanden van leerlingen met dyslexie op het vlak van lezen en spellen aan te pakken en weg te werken (remediëren). Natuurlijk is het van belang om goed te blijven oefenen. Naast de begeleiding of behandeling kan de leerling echter in de dagelijkse praktijk compenserende dyslexiesoftware gebruiken. Zodat de belemmeringen ten gevolge van dyslexie worden verminderd. Kortom, remediëren en compenseren gaan goed samen, deze strategieën worden in de praktijk succesvol naast elkaar ingezet.

Waar moet ik op letten bij het maken van de juiste keuze?

Er zijn verschillende hulpmiddelen voor dyslexie beschikbaar. Bij lichte dyslexie kan simpele voorleessoftware of een Daisyspeler volstaan maar meestal biedt dit onvoldoende hulp. Vaak hebben leerlingen een brede ondersteuningsvraag en beperkt de dyslexie zich niet enkel tot een leesprobleem. Daarom is er software beschikbaar die ondersteuning biedt bij het technisch- en begrijpend lezen, maar ook bij het spellen, het schrijven, vergroten van de woordenschat, het aanleren van vreemde talen, en bij het ontwikkelen van studievaardigheden. Met deze enorme diversiteit aan functionaliteiten kan een juiste keuze maken lastig zijn. In dit artikel gebruiken we daarom het schema van Raskind en Stanberry (2008) om de belangrijkste aspecten voor het maken van een juiste keuze te beschrijven.

Zoals eerder genoemd zijn de individuele verschillen bij leerlingen met dyslexie groot. Daarnaast zijn de situaties wat betreft beleid en ICT bij onderwijsinstellingen wisselend. Voor het maken van een juiste keuze voor een hulpmiddel draait het daarom om vier componenten: individu, taak, technologie en context.

Bron: Raskind en Stanberry (2008)

Individu en taak

Iedere leerling met dyslexie ervaart andere belemmeringen. De eerste stap bestaat daarom uit het goed inventariseren op welke vlakken de leerling een ondersteuningsbehoefte heeft.

Technisch- en begrijpend lezen

Leerlingen met dyslexie hebben een probleem met het technisch lezen, het verklanken (decoderen) van geschreven letters is onvoldoende geautomatiseerd. Doordat het decodeerproces bij het lezen veel aandacht vergt is er minder aandacht voor de inhoud van de tekst (het begrijpen van de tekst). Bovendien lezen veel leerling met dyslexie regelmatig woorden fout waardoor zinnen een andere betekenis kunnen krijgen. Kortom, problemen met technisch lezen belemmeren ook het begrijpend lezen.

Dyslexiesoftware inzetten bij technisch- en begrijpend lezen:

Geavanceerde dyslexiesoftware bieden leest de teksten voor. Het woord dat wordt voorgelezen wordt aangeduid met een (tweekleurige) meeleescursor. Hierdoor leest de gebruiker actief mee. De voorleesfunctie van dyslexiesoftware geeft de leerling ondersteuning op het gebied van technisch lezen. De aandacht kan hierdoor helemaal gericht worden op het begrijpen van de tekst. Ook de mogelijkheid om moeilijke woorden uit een tekst op te zoeken in de woordenboeken draagt bij aan het tekstbegrip. Daarnaast biedt geavanceerde dyslexiesoftware ondersteuning bij het lezen van teksten in vreemde talen.

Programma's die ondersteuning bieden bij technisch- en begrijpend lezen zijn:

- Kurzweil 3000
- Alinea
- Sprint Plus
- WoDy

Spellen en strategisch schrijven

Leerlingen met dyslexie hebben vaak moeite om woorden goed te spellen. De fouten die worden gemaakt zijn steeds anders en het soort fouten vertoont een grillig patroon. Daarnaast is de zinsopbouw en tekstopbouw een onderdeel dat vaak extra aandacht nodig heeft. Tot slot zien we vaak dat de woordenschat van leerlingen met dyslexie zich prima heeft ontwikkeld, in de schrijfproducten zie je dit echter in de meeste gevallen niet terug. Vanwege angst om spelfouten te maken blijven leerlingen met dyslexie 'makkelijker' woorden gebruiken, ondanks dat ze de moeilijkere alternatieven best kennen.

Dyslexiesoftware inzetten bij spellen en strategisch schrijven:

Tijdens het schrijven wordt er meegesproken, deze auditieve feedback geeft leerlingen de mogelijkheid spelfouten en fouten in zins- en tekstopbouw aan te passen. De woordvoorspeller zorgt ervoor dat leerlingen moeilijkere woorden gaan gebruiken in de schrijfproducten en daardoor rijkere teksten maken. Ook de gesproken spellingcontrole en het synoniemenwoordenboek zijn functies die leerlingen graag gebruiken. Deze verschillende functies helpen ook bij het invullen van werkboeken en het maken van toetsen en examens. Programma's die ondersteuning bieden bij spellen en strategisch schrijven zijn:

- Kurzweil 3000
- Alinea
- Sprint Plus
- WoDy (zeer uitgebreide taaltool)

Studievaardigheden

In het Voortgezet Onderwijs krijgt een leerling met meer verschillende taken te maken dan in het Basisonderwijs. Presteert een leerling met dyslexie bijvoorbeeld redelijk goed op de basisschool, dan kan deze leerling toch problemen krijgen in de brugklas. Tijdsdruk en het leren van vreemde talen maken het studeren extra lastig. Zo is de Engelse taal bijvoorbeeld voor veel leerlingen met dyslexie een moeilijke taal om te spreken, lezen en schrijven. Daarnaast wordt het onderscheiden van hoofd- en bijzaken en het maken van samenvattingen belangrijker.

Dyslexiesoftware inzetten bij studievaardigheden:

Studievaardigheden zoals uittreksels maken, speciale notities maken, op internet zoeken en speciale markeringen aanbrengen, worden door slimme functies in de geavanceerde dyslexiesoftware goed ondersteund. Ook kunnen teksten en samenvattingen als audiobestand (bij voorkeur mp3) worden opgeslagen. Zo kunnen ze overal worden beluisterd. Programma's die ondersteuning bieden bij de studievaardigheden:

- Kurzweil (bevat zeer geavanceerde studietools, waaronder mindmapping)
- Alinea (bevat enkele simpele studietools)
- Sprint Plus (bevat enkele simpele studietools)

Context

Naast de componenten individu en taak is de context van de leerling van belang. Bedenk in welke omgeving(en) de leerling met het hulpmiddel moet kunnen werken (school, thuis, huiswerkinstituut)? Soms zijn compenserende hulpmiddelen en de kennis hierover al aanwezig binnen een onderwijsinstelling. Ouders en leerling kunnen dan hun keuze hierop afstemmen.

Technologie

Allereerst is het advies om stil te staan bij de content die gebruikt gaat worden. Verschillende programma's werken namelijk goed samen met verschillende typen bestanden (o.a. Papier, Word, PDF, Dedicon, KES etc.). Wanneer men in beeld heeft met welke documenten er gewerkt gaat worden kan dit de keuze voor een hulpmiddel beïnvloeden. Daarnaast zijn nog niet altijd alle school- en studieboeken digitaal beschikbaar. Deze materialen dienen dan te worden gescand. Wanneer men veel gaat scannen is de scansoftware in het softwarepakket ook een belangrijke afweging bij de juiste keuze. Kurzweil, Alinea en Sprint plus bieden beiden passende scansoftware binnen het programma. Tot slot dient de compenserende software uiteraard compatible te zijn met het aanwezige besturingssysteem of het netwerk van de school.

Welke keuze wordt het?

Een juiste keuze voor een hulpmiddel is doorslaggevend voor succes in de toekomst. Leerlingen met dyslexie lopen al tegen zoveel belemmeringen aan. Laten we als ouder, onderwijsprofessional of behandelaar samen met de leerling op zoek gaan naar de beste oplossing. Laten we de leerlingen met dyslexie een kans geven op succes.

Een passend hulpmiddel bij ernstige dyslexie moet voldoen aan een aantal eisen:

- helpt bij lezen én spellen
  - *voorleesstemmen, aanpassen leestempo, sprekende spellingcontrole, woordvoorspelling en homofonenfunctie*
- helpt bij tekstbegrip
  - *voorlezen, woordenboeken, homofonenfunctie, hoofd- en bijzaken markeren*
- het voorgelezen woord én de zin worden zichtbaar met een (dubbele) markering voor het stimuleren van het actief lezen
  - *dyslexiesoftware voldoet in het algemeen beter dan een Daisy speler*
- helpt studievoordigheden te ontwikkelen
  - *tools voor gestructureerd schrijven, samenvattingen, mindmappen en werkstukken maken*
- er is een keuze mogelijk in voorleesstemmen, leessnelheid en talen en navigeren kan overal in de tekst
  - *de variatie helpt het kind af te stemmen op de ondersteuningsbehoefte en het lezen langer vol te houden*
- er moet geschikte content zijn
  - *speciaal voor Sprint en Kurzweil 3000 zijn veel schoolboeken geschikt gemaakt*
- past in de doorlopende leerlijnen voor basis-, voortgezet en beroepsonderwijs
  - *Sprint en Kurzweil 3000 zijn veruit de meest gebruikte dyslexiesoftware in alle schooltypen*

*Er zijn inmiddels tevens dyslexiebestanden (digitale schoolboeken) voor Alinea